

Austmarka Historielag

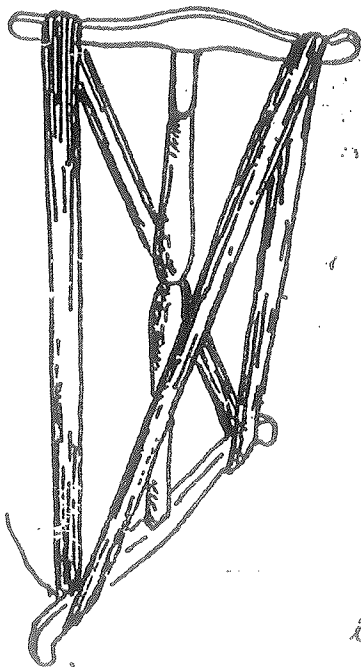
Hespetreet!

Det er mange som ikke har sett et hespetre, langt mindre sett det i bruk. Men nesten alle kjenner ordet, brukt som nedsettende uttrykk.

Rudolf Bråten har fortalt om dette redskapet, les om det på side 9.

Det er årsmøtetid igjen, se siste side.

For dem som ennd ikke har betalt, følger vedlagt nytt innbetalingskort.

NYTT FRA LAGET

Kurs i arkivering 18. mars.

Fungerende konservator ved Kongsviger Museum, Ingunn Aastebøl, vil holde kurs for oss om arkivering og katalogisering. Laget har en del gjenstander, bilder og dokumenter som bør oppbevares i mer systematiske former.

Første kurskveld blir på Smedhaugen mandag 18. mars kl. 18 - ca.21. De neste kveldene blir nærmere avtalt ved kursstart. Det er ingen kursavgift, og alle interesserte er velkommen.

Nye arbeidsgrupper.

Styret hadde møte 27/2 og drøftet tanken om å nedsette et par arbeidsgrupper i laget: ei til å ta seg av faste minnesmerker, så som nedlagte plasser, veger, gravhauger, fangstgroper osv., og ei gruppe som tar seg av slektsgransking, muntlige tradisjoner, bilder bl.a.

Et utvalg på f.eks. 3 personer kan organisere gruppene, og hvem som vil kan delta aktivt i dem.

Dette forslaget blir lagt fram på årsmøtet 7. april.

Kølamile.

Når dette leses, regner vi med å ha hogd ferdig oreveden til kølamila som skal brennes til sommeren. Gunvald og Rolf Brunsell skal hjelpe til med kølinga. Mila vil være tent under trekkspillfestivalen.

Om matretter i nr 47.

Rudolf skriver at disse oppskriftene ikke er tatt fra noen bok, men fra tidsskriftet Finnbygden nr 4 - 1972.

Karen Vikertorpet forteller at hun hadde lest dette stykket med stor interesse. Den retten som var kalt survelling husket hun, men med et annet navn. Karen forteller:

Jeg husker fra jeg var lita at vi fikk ostevelling av Marthea Milbekk. Hun kokte vassvelling av skremjøl. Etter at gryta var tatt av ovnen, så tok 'a sur mjølk med ei skje og la flere klatter oppå vellinga. Da skar mjølka seg, og det ble en osteklump som lå der og flaut i grønn mysu. Så var det bare å røre ihop og eta, da. Det var ikke noen sukkerkorn å få på den heller. Vi måtte eta, vi turde ikke annet, men når en var sulten, så smakte det likevel.

Nye medlemmer.

Thorleif Vangen, Magnor.
Anne Marte Tronsmo, Ås.
Tove Gundersen Solberg, Austmarka.
Morten Oppegård, Austmarka.
Knut Oppegård, Kongsvinger.

ARSBERETNING 1990/91

Styret har i året bestått av:

Formann Oddvar Jakobsen
Nestformann Rolf Amundsen
Sekretær Åge Sørmoen
Kasserer Berit Lilleøien Pramm
Styremedlemmer Ragnhild Skullerud og Roger Linna.

Styret har hatt 4 møter og behandlet 21 saker.

I september hadde vi et godt besøkt medlemsmøte på Smedhaugen med visning av videofilm og utstilling fra krigens dager.

Sommerturen gikk til Telemark og ble en fin opplevelse for 30 deltakere med pent vær og mange severdigheter.

Laget sto for servering av motti og flesk under åpningen av Finnskogleden i pinshelga. Vi har tatt på oss vedlikehold av Finnskogledens trasé i Kongsvinger.

På Smedhaugen er det lagt nytt tak på ut-
huset. En båndopptaker er kjøpt inn for å
gjøre intervjuer med eldre folk, og noen
opptak er allerede gjort.

Medlemsbladet kommer stadig ut med fire
nummer årlig, godt redigert av Finn Åberg.

Laget har nå 155 medlemmer.

Styret.

NEDLAGTE PLASSER

Fagernes Utmarkslag har satt i gang merking
og registrering av nedlagte heim og hus-
mannsplasser på sitt område. Dette er tid-
ligere omtalt i medlemsbladet.

Det viser seg vanskelig å skaffe opplysninger
om enkelte plasser, og i streben etter det
besøkte jeg Emma Tomta i håp om å få tak i
en del fakta.

Emma kunne fortelle at oldefar hennes var
fra Rundhaug og bosatte seg på Nilsrud som
hørte til Nordli'n. Oldefaren var en svært
flink murer kunne Emma fortelle, og hun
hadde beundret det han hadde gjort. Hun for-
talte bl.a. følgende artige historie om
bestefaren Nils Eriksen som bodde på Nilsrud
fra 1820 til midt i 1860-åra:

Naboen på heimet Holen dreiv som skomaker.
Det var så som så med belysning, og i den
forbindelse kunne bestefaren ofte gjøre
nytte for seg. Det hendte nemlig at sko-
makeren sendte bud etter Nils for å få han
til å være "lysholder" for seg. Da kutet

Nils over til naboen, og med ei tyristikke
lyste han opp for skomakeren når han repa-
rerte eller laget sko. Som takk for hjelpa
fikk Nils en gang et par sko som var laget
av skjerver, d.v.s. lapper, rester av læret.

I samme forbindelse fortalte Emma at tyri-
stikker kunne anvendes også i andre sammen-
henger.

Det var pinsevennmøte på Høiby en gang i
hennes ungdom, og en del av eldre og unge
fant på å gå skogleies dit i mørket. Da
laget de rene fakkeltoget og drog av garde
gjennom skogen med tyrifakler eller kingjul
som hun kalte faklene.

Når det gjelder opplysninger om de andre
plåssene, slike som Bratli, Trevali, Tyri-
tomt, Enga, Toppenso, kan det være at noen
i laget sitter inne med historier og opp-
lysninger som bør skrives ned. I så fall
gi beskjed.

Oddvar

ÅKERNAVN PÅ ARONSTORPET

Rudolf har skaffet oss interessante opplys-
ninger fra Aronstorpet. Her gjengir vi en kort
historikk, på neste side har vi et kart med
åkrene inntegnet.

Vi ser at det er
mange hus der.
Et kart over tun-
et med opplys-
ning om hva slags
hus det er ville
være av stor
interesse, kan du
skaffe oss det,
Rudolf?

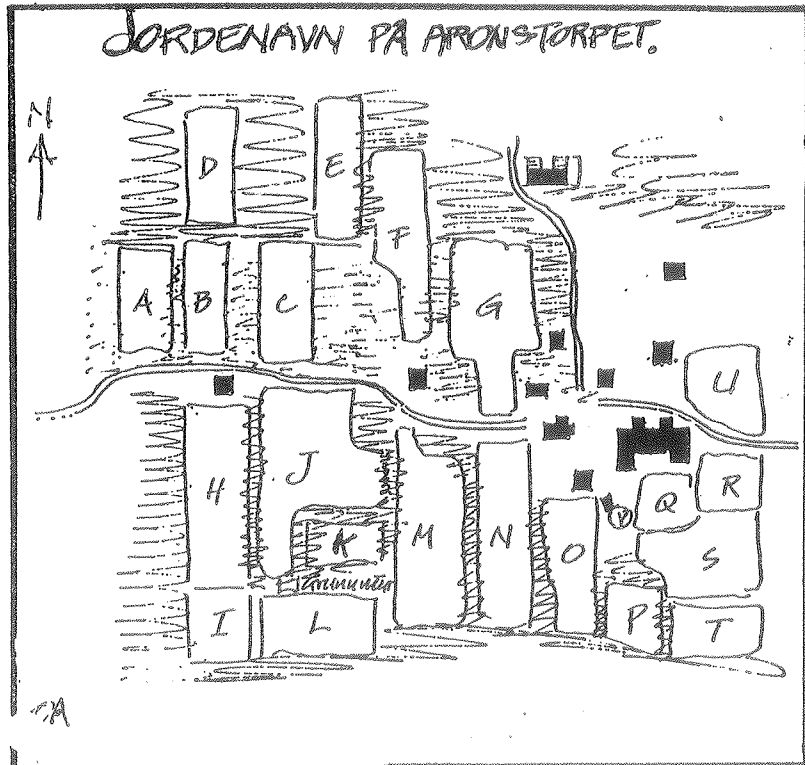
F.Å.

GÅRDEN ARONSTORPET (OPPIGARN ÅRASTORPET.
FØRSTE RYONINGSMANN SKAL HA VART SAMUEL
NIKARAINEN. SENERE KOM ORAINEN SOM ER
OPPHAVSMANN TIL NAVNET, ORLA^{SON} STÅR PÅ
ET KART FRA 1826. PÅ ÅNTSKARTET FRA
1829 KALLES GÅRDEN AARANDSTORPET.
OLE HENRIKSEN LØVHØIDEN KJØPTE GÅRDEN
I 1882. OG DEN ER SENERE BLITT DREVET
PÅ TRADISJONELT VIS MED JORDBRUK OG
FEHOLD).

*Orala

NEGÅRDEN ARONSTORPET. (ØDEGÅRD FRA 1870
DA BRUKERENE EMIGRERTE TIL AMERIKA.
KJØPT I 1938 AV RUDOLF ERIKSBRÅTEN
(BRÅTEN) FRA AB BILLERUD SVERIGE. SOM
DA EIDE VARALOSKOGEN. KONRAD
ERIKSBRÅTEN (BRÅTEN) KJØPTE GÅRDEN AV
SIN BROR I 1951).

LARS ERIKSEN BERG(SILKISBERGET)

JORDENAVN PÅ ARONSTORPET.

- A: VESLE DRAKKEHOEKRA
- B: LØEEKRA
- C: DRAKKEHOEKRA
- D: KOIPELDO
- E: SPEIELN
- F: NILEKSEN
- G: BADSTUEKRA
- H: MYRTEIGEN
- I: NYBRUNN
- J: STOREKRA
- K: TOBAKKLANDET
- L: DEILÅKERN
- M: DAGAPORO
- N: VESTA HAGAN
- O: BUEKRA
- P: BRØTNINGEN
- Q: HUMLEGÅRDEN
- R: HAUGEN
- S: MIDTRE ØSTA LÅVEN
- T: GAMLE SOMMERFJØSEKRA
- U: OVA VEGEN
- V: PASKAKAIVO

NÅRMERE FORKLARING PÅ NOEN AV JORDENAVNENE PÅ ARONSTORPET (OPPIGARN):

- KOIPELDO (KOJU=KOIE. PELTO=ÅKER).
- SPEIELN (MULIGENS BRUTT OPP AV ANDERS J. SPEIEL SOM BODDE PÅ VARALDSKOGEN I SISTE HALVDEL AV 1800-ÅRENE).
- NILEKSEN (GENITIVFORM FOR 'NILES' (NIKLAS). OPPRINNELIG ANTAGELIG 'NILEKSEN PELTO' = NILES-ÅKEREN).
- DAGAPORO (TAKA=BAK. PURO=BEKK. KAN PASSE I FORHOLD TIL DEN ELOSTE GRUNNMUR SOM BEFINNER SEG NEDERST I DEILÅKEREN).
- PASKAKAIVO (BLAUTHØL NEDENFOR KJELLEREN PASKA=LORT. KAIVO=BRUNN).

Lars Eriksen, født 1874, er av de jeg kaller for Finnskogens hedersmenn, men som levde og døde i en tid da det ikke var vanlig med om-tale og hederstegn for grasrotas folk. Han var tømmermann og kunne hugge de berømmelige lafta i tømmerhus. Ellers var han kjent fra anleggsarbeide.

Fra Aronstorp og Wiker kjenner jeg ham best. På Aronstorp er det kommet tilrette ei lom-mealmanakk fra 1920, hvor det står på for-permen: "Almanakken til Lars Eriksen Berg (Silkisberget). I den har Lars notert ni vers av Tatervisa, og en del andre vers. Forfatteren ukjent.

Dette er fra en tid da skriften skiller seg ut fra min tid, og skrevet med falmet blyant-skrift. Mye er helt uleselig. Skal gjengi de vers som er best leselig. Om noen kjenner mer til den, vil han være snill å meddele det til medlemsbladet, eller Rudolf Bråten.

TATERVISA

En vise vil jeg synge om di vil høre på,
den handler om de tatera som mest i Solør går,
Av det folk det har vi nok,
om vi vil nevne stort og smått.
En rikelig forsamling av det slag som vi har fått.

Han Stor-Johan først jeg nevne vil, det er en real kar,
som mange sønner har, som er til hans forsvar.
Foreldrør uten nød og trang,
har lidet under mangen gang.
Så hender dog så mangen dag, som er til hans behag.
Landhandlerne de handle får om de er nokså dyre,
da de sig tomme flasker får og kjøper
Da blir det distlasjon så god,
som kvikker opp vårt taterblod.
En rus iblandt er godt og vel for både kropp og sjel.

Lars Silkisberget hadde også noen korte vers,
men om han selv har forfattet dem er uvisst.
Tar med tre av dem:

Jeg hadde meg en jente, hun var mig huld og kjær,
men akk, det var det verste, foreldrene mot mig var.
Etter som skjønner og rent ut kan forstå,
så var det mig det beste at jeg reiste der ifrå.

Skrevet av Lars Eriksen Berg.

Men når jeg bliver døder og lagt på likestrå,
og alle skjønne piger rundt omkring mig står.
Først ved min kiste og siden ved min grav.
Da står der lille vennen som jeg en gang elsket har.

Skrevet 25 mai på Wiker

Kjærlighet.

At give bort sin Kjærlighet til den en ei kan få,
det er den største sorg som i verden være må.
Det volder mig stor smerte, det gjør mig stor harm,
når jeg skal se min venn i andres fang.

Rudolf Bråten.

OPPLYSNING TIL BYGDEBOKA SIDE 15.

Erik Henriksen Brødbøl og hans familie flyttet
til Gaustadsetra - De hadde også en sønn født
1769 som het Henrik.

Dette heimet i Gaustadsetra danner opptakten til
Sæthern-familiens bosteder i Gaustadsetra, da
datteren Berthe var g.m. Herman Olsen - stam-
far/mor til Sæthernslekta.

Jorunn Engen.

Side 15: t. III

HÆSPETRE

Enda i 1991 lever det gamle folk som vet hvad
et Hæspetre er for innretning. Det har en ca.
30 cm. lang midtstamme med et tværtre i hver
ende. Det ene 2/3 kortere enn det andre. De er
skjeftet til trestammen i kors. Skulle dere
treffe på noe lik dette i kott eller på buloft,
brenn det ikke selv om det er gått i stykker,
og er lik vedtrær. Det er et verdifullt Hæspe-
tre.

Ja, det er en nødvendig gjenstand man måtte ha
for å lage garnhæspeler den tid rokken og kardene
ble brukt. Det skulle spinnes en enkelt tråd på
snellene, siden tvinnes til fler-trådig garn,
etttersom det trengtes til våtter, strømper, eller
hvad det kunne være.

Til vadmél, lærret og andre tøyer gikk det mest
garn, og da stordelen skulle hæspes var det ikke
så rart at slitasje fra hånden syntes på midt-
stammen av Hæspetre, der det vart svingt i flere
retninger for hver tråd på hæspelen. Fort gikk
det som et hjul.

Men Hæspetre ble nevnt i andre forbindelser, som
ikke var av det gode. Uttalelser som: "Detta var
et rekti Hæspetre". Eller: "Der går detta Hæspe-
tre". Tonen fortalte at vedkommende ble holdt
for dårligere enn uttaleren.

Men likheten med Hæspetre? Var det den farten
og viftingen hit og dit som Hæspetre, eller
anderledes enn andre med sitt arbeide? Hvordan
det enn var, så fikk vedkommende gå med hæke-
namnet, eller tilnamnet på seg for alltid. Det
var takk for hjelpen.

Det er ganske få tilnamn som er "hedersnamn".
Vi bør være forsiktig med dette.

Rudolf Bråten

KUNAVN

Vi har før skrevet om husdyrnavn (nr 33 og 34),
og vi tar gjerne imot flere. Her kommer noen
som er over 200 år gamle.

Kuer på husmannsplassen Svenschebøel, Hofoss.
Kunamn fra skiftene 1748 - 1761 - 1771:

Torsgiev, Hemkos, Skaute, Lønros, Søndagagjev,
Storgås, Tysjev.

Giev og jev, som etterstavelse, betyr avholdt,
eller noe i den retning.

R.B.

REPRESENTANTER FRA AUSTMARKA I VINGER HERREDSSTYRE

Oddvar har fått en liste fra Einar Verhaug over
Austmarka-representantene fra 1905 til 1947.
Vi har tenkt å ta med disse navnene i bladet
i tiden framover.

1905 - 07.

Arne Varildskog	O.A.G. Solberg
C. Larsmon	Olaf Thomassen
Martin Holm	Martin Haakerud
Kristian Gran	Kristian Graslie

1908 - 10.

A.V. Hylland	Amund A. Aasefudteppa
Johan Varildskogberget	Ole G. Svartbekken
Lars Svartbekken	Olaf Dalbakk
Amund H. Rønningen	August Rundhaug

1911 - 13.

Arne Varildskog	A.V. Hylland
G. Masterud	M. Holm
C. Larsmon	Christian Gran
P. Varildbakken	Christian Grasli

MINDER

A, jeg mindes godt de stunder
da vi gjennom skogen gikk,
der det sjøer blinket under
og vi glimt av disse fikk,
der du ville blomster fandt
og av dem buketter bandt,
medens fugler sang deroppe
i de mørke granetoppe.

Det var dengang, nu alene
ofte jeg i skogen går,
men jeg ser kun mørke grene
stive og forfrosne står.
Intet løv og ingen blommer,
intet minder mer om sommer,
alt er øde, stilt og trist,
sne, kun sne på hver en kvist.

Ole J. Jansrudvang.

ÅRSMØTET

holdes søndag 7. april kl. 15.00 i
Austmarka sentralskole.

Forslag til dagsorden:

1. Åpning
2. Beretning
3. Regnskap
4. Innkomne forslag
5. Arbeidsgrupper i laget
6. Valg
7. Birger Nesholen viser lysbilder om
svedjebruk og rugdyrking

Kaffe og kaker serveres.

Forslag som ønskes tatt opp på møtet, sendes
Oddvar Jakobsen, 2224 Austmarka innen
tirsdag 2. april.

Velkommen til årsmøtet!

Styret.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2
Tlf. 02/ 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 3 55 20 56

Trykt i 175 eksemplarer